

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО

ОСНОВИ БІОБЕЗПЕКИ І БІОЕТИКИ

ПРОГРАМА
варіативної навчальної дисципліни
підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
напряму 6.051401 «Біотехнологія»

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

Кафедрою біотехнології та здоров'я людини
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Никифорова Олена Олексіївна, старш. викл.

ЗАТВЕРДЖЕНО на засіданні кафедри біотехнології та здоров'я людини

Протокол № _____ від “ _____ ” _____ 2017 року

В.о. завідувача кафедри

біотехнології та здоров'я людини _____ (Козловська Т.Ф.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

ОБГОВОРЕННО ТА РЕКОМЕНДОВАНО до видання методичною комісією
КрНУ за напрямом підготовки 6.051 401 «Біотехнологія»

Протокол від “ _____ ” _____ 2017 року № _____

Голова _____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

© КрНУ імені Михайла Остроградського, 2017 рік
© Кафедра біотехнології та здоров'я людини, 2017 рік
© Никифорова О.О., 2017 рік

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.051401 «Біотехнологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» є морально-етичні норми, правила і принципи використання біологічних об'єктів, а також мікроорганізми, які можуть становити потенційну небезпеку для захисту здоров'я населення.

Міждисциплінарні зв'язки: дана дисципліна спирається на знання, здобуті студентами при вивченні біології, клітинної біохімії, загальної мікробіології та вірусології, загальної біотехнології, філософії, психології і є необхідною при формуванні морально-етичних принципів у майбутніх науковців при виконанні науково-дослідної роботи та для успішного виконання своїх професійних завдань.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретико-методологічні засади біоетики.
2. Державне регулювання біомедичних втручань в організм людини на засадах біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки.
3. Правові та соціальні аспекти регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» є розкриття змісту, історичних коренів, засад та епістемології біоетики як науки і на основі цього – висвітлення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо зміни в оцінці стану здоров'я населення, пошани гідності людини як особистості та її розвитку в духовній, душевній і тілесній інтегральності, збереження людського життя від моменту запліднення до природної смерті, висвітлення проблем генної інженерії та біотехнологій з погляду біобезпеки.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» є: засвоєння студентами знань при організації процесу виробництва безпечної біотехнологічної продукції та захист людства від особливо небезпечних чинників подвійного використання.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- теоретико-методологічні засади біоетики;
- державне регулювання біомедичних втручань в організм людини на засадах біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки;
- правові та медико-соціальні аспекти регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики.

уміти:

- розкривати сутність біоетики, яка розглядає людину як особистість, передусім з її духовними цінностями і потребами, слугує їй, є відкритою для нових наукових знань, ґрунтується на моральних засадах, зорієнтованих на пошану гідності людини як особистості та її розвитку в духовній, душевній та тілесній інтегральності, збереження її життя від моменту запліднення (злиття гамет) аж до природної смерті;
- простежувати історичні корені біоетики, її філософські засади та місце серед інших морально-етичних і правових дисциплін;
- аналізувати державні нормативні акти в галузі охорони здоров'я щодо їх відповідності засадам біоетики;
- досліджувати специфіку біоетичних проблем в українському суспільстві, стан і перспективи розвитку біоетики, вплив засад біоетики на ефективність діяльності органів і закладів охорони здоров'я в Україні при розв'язанні проблем алкоголізму, наркоманії, СПІДу, трансплантації органів та експериментування на людині в галузі охорони здоров'я;
- розробляти науково обґрунтовані пропозиції щодо шляхів і засобів регулювання біомедичних втручань у людський організм на засадах біоетики, зокрема в сфері демографії.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Теоретико-методологічні засади біоетики

Чинники виникнення біоетики. Визначення біоетики. Метод дослідження у біоетиці. Закон моральний і закон цивільний. Течії (види) біоетики. Сутність персоналістичної біоетики. Епохи становлення медичної етики (домодерна, модерна, постмодерна). Біоетика і медичний патерналізм. Сфери та напрями біоетики. Спорідненість біоетики з деонтологією. Біоетика у процесі становлення національної системи охорони здоров'я в Україні.

Міждисциплінарність біоетики. Біомедичний, психологічний, соціологічний та юридичний аспекти з точки зору епістемологічного статусу біоетики. Основні моделі біоетики. Філософське обґрунтування етичного судження в біоетиці. Принципи і засади персоналістичної біоетики.

Співпраця (співучасть) у злочині. Персоналістична етика лікарської чесноти Е. Пеллегріно і Д. Томазма. Принципіалізм (північноамериканська модель біоетики) Т. Біачемпа і Дж. Чілдреса. Засади біоетики принципалізму. Контрактуралізм Дж. Енгелгардта. Нова модель П. Сінгера.

Креаціонізм і персоналізм як теоретичне підґрунтя біоетики. Недосконалість матеріалістичного розуміння людини. Відображення сутності біоетики у вченні Томи Аквінського та в неотомізмі. Релігійний екзистенціалізм. Феноменологічна концепція тілесності. Філософська антропологія про сутність людини.

Змістовий модуль 2

Державне регулювання біомедичних втручань в організм людини на засадах біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки

Життя як цінність. Біоетика про статус людського ембріона. Людина в контексті Біблії та вчення Церкви. Стать людини. Стать і гендер. Ранні етапи розвитку людини. Право людини на життя від моменту запліднення: а) аборт – порушення основного права людини на життя; б) права людини і новітні репродуктивні технології. їх оцінка в контексті біоетики; в) право на життя в контексті прав людини. Гідність і недоторканість людського життя від моменту запліднення до природної смерті.

Лібералізація абортів як наслідок абортивної культури і морального занепаду суспільства та причина демографічної кризи. Класифікація абортів та їх оцінка з погляду біоетики. Критерій етичної дозволеності пренатального обстеження. Хірургічні методи абортів. Фармакологічні методи (медикаментозний аборт). Вирішення проблеми постабортного синдрому в контексті біоетики.

Невідповідність методів контрацепції природі людської особи та її гідності. Класифікація засобів контрацепції та їх оцінка з погляду біоетики. Біоетична оцінка безпосередньої та опосередкованої стерилізації. Природні методи розпізнавання днів плідності. Біоетичні основи утримання від дошлюбних і позашлюбних статевих стосунків.

Біоетичні проблеми репродуктивних технологій. Допоміжні репродуктивні технології як загроза людському життю та гідності людини. Нормативно-правові акти України щодо репродуктивних технологій. Критерій етичної дозволеності допоміжних прокреативних технологій. Альтернатива допоміжних репродуктивних технологій – НаПроТехнології.

Гідність людської істоти як особистості від моменту запліднення. Неприпустимість фетальної терапії з позиції біоетики.

Клонування. Методи клонування. Штучне розмноження без гамет. Аргументи біоетики проти можливості клонування людини.

Життя клітин у людському організмі. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті гідності людини, її цілісності та ідентичності. Небезпека застосування новітніх біотехнологій в контексті біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті

біобезпеки. Критерії етичної дозволеності. Нормативно-правові акти щодо поводження з ГМО та застосування технологій генної інженерії в контексті біобезпеки. Поводження з ГМО в контексті забезпечення біологічної та генетичної безпеки. Небезпечність застосування генетично модифікованих організмів для людини і довкілля. Небезпечне харчування. Проблеми впровадження нанотехнологій та наслідки їх застосування для людини та навколишнього середовища. Проблеми нанобезпеки в контексті біоетики. Людина і довкілля.

Етичні вимоги до проведення експериментів на людині. Класифікація досліджень. Основні нормативно-правові акти стосовно експериментальних досліджень. Етичні комітети, їх рівні, функції та характеристики. Інформована згода як головна засада медичного експерименту. Нагляд за досліджуваними ліками як попередження можливих негативних їх наслідків використання. Виробництво ліків-сиріт фармацевтичними фірмами в контексті державного фінансового стимулювання. Підстави використання плацебо в контексті експериментування. Умови етичної дозволеності. Проблема експериментування на зародках і ембріонах у контексті визнання гідності людської особистості у пренатальній фазі розвитку. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини.

Труднощі та успіхи трансплантології. Проблеми дарування органів і тканин у контексті біоетики. Трансплантація та ідентичність людської особи. Проблема діагностування смерті. Інформована згода і трансплантація органів. Проблеми призначення дарованих органів у контексті біоетики. Загальні етичні засади трансплантології та їх відображення у міжнародному і внутрішньодержавному законодавствах.

Історія та сучасний стан розвитку ксенотрансплантації. Рушійні сили та позитивні моменти. Можливі негативні наслідки, перешкоди та перестороги. Засади біоетики в галузі ксенотрансплантації.

Смерть як суспільний феномен. Евтаназія з погляду біоетики. Етична оцінка евтаназії. Евтаназія і право на життя: стан законодавчого регулювання в Україні. Моральні проблеми самогубства. Особливості паліативної терапії. Біоетичні проблеми реанімації.

Змістовий модуль 3

Правові та соціальні аспекти регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики

Організаційні заходи з впровадження біоетики в Україні. Діяльність інституцій з біоетики в Україні. Співпраця з міжнародними організаціями в галузі біоетики. Сфера компетенції Інституту біоетики імені Ярослава Базилевича. Внесок завідувача кафедри організації і управління охорони здоров'я доцента Ярослава Базилевича у розвиток біоетики в Україні (зі спогадів автора). Досвід викладання біоетики у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького. Комітети з біоетики: функції і характеристики. Типи комісій з біоетики.

Міжнародні організації з питань охорони здоров'я та їх вплив на формування законодавства в Україні. Криза в галузі права людини на життя. Недоліки українського законодавства щодо захисту гідності людини.

Алкоголізм як психофізична патологія та соціальна проблема. Заходи державних органів щодо подолання алкоголізму. Громадські антиалкогольні організації та подолання алкоголізму в контексті біоетики.

Загроза тютюнокуріння життю та здоров'ю. Заходи подолання проблеми тютюнозалежності в контексті біоетики.

Небезпека наркоманії. Програми профілактики наркоманії. Зарубіжний досвід профілактики та боротьби з наркозалежністю.

Природа виникнення СНІДу та перебіг цього захворювання. Шляхи передачі ВІЛ-інфекції. Профілактика СНІДу та лікування хворих на СНІД в контексті біоетики.

Визначення поняття «здоров'я» та проблеми хвороби в біоетиці. Погляди на вакцинацію у світлі біоетики. Гомеопатія і біоетика. Гомосексуалізм як проблема біоетики. Транс-сексуалізм і корекція статевої ідентифікації. Війна як антигуманне явище. Головні мотиви проти смертної кари. Вплив засобів масової інформації на формування біоетичного мислення особистості.

3. Рекомендована література

Базова:

1. Алексеенко А. П. Антропологічна парадигма гуманітарної підготовки майбутніх фахівців-медиків / А. П. Алексеенко // Організація навчального процесу студентів з різними кваліфікаційними рівнями підготовки в ХНМУ: матеріали XLVII навчально-методичної конференції, 27 листопада 2013 р. / ХНМУ. – Харків, 2013. – С. 17–20.

2. Антологія біоетики / за ред. Ю. І. Кундієва. – Львів : БаК, 2003. – 592 с.

3. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 березня 2009 р. – Львів : ЛНМУ імені Данила Галицького, 2009. – 630 с.

4. Бойко І. Біоетика (скрипта для студентів) // Бойко. – Львів : УКУ, 2008. – 180 с.

5. Вековщина С. В. Биоэтика: начала и основания (философско-методологический анализ) / С. В. Вековщина, В. Л. Кулиниченко. – Киев : Сфера, 2002. – 152 с.

6. Волосовець О. П. Завдання з біоетики та медичної деонтології для педіатрів / О. П. Волосовець, С. П. Кривопустов, Н. В. Нагорна. – Донецьк : Донбас, 2004. – 84 с.

7. Егоренков А. И. Формирование навыков системного анализа биоэтических проблем в процессе обучения учащихся и студентов / А. И. Егоренков. – Киев : Науковий світ, 2003. – 97 с.

8. Запорожан В. М. Біоетика / В. М. Запорожан, М. Л. Аряєв. – Київ :

Здоров'я, 2005. – 288 с.

9. Згречча Е. Біоетика: підручник / Е. Згречча, А. Дж. Спаньйоло, М. Л. П'єтро та ін.; пер. з італ. В. Й. Шовкун. – Львів : Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2007. – 672 с.

10. Коляденко Н. В. Обґрунтування та розробка системи медико-соціальної реабілітації дітей із порушеннями психічного здоров'я: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра мед. наук: 14.02.03 / Н. В. Коляденко. – Київ : Національний медичний ун-т ім. О. О. Богомольця, 2009. – 40 с.

11. Кулиниченко В. Л. Современная медицина: трансформация парадигм теории и практики (философско-методологический анализ) / В. Л. Кулиниченко. – Київ : Центр практ. філософії, 2001. – 240 с.

12. Лісовий В. М. Біоетичні принципи випробувань лікарських засобів / В. М. Лісовий, В. В. М'ясоєдов, О. М. Ковальова. – Харків : ХНМУ, 2012. – 144 с.

13. Москаленко В. Ф. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми / В. Ф. Москаленко, М. В. Попов. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 218 с.

14. Сгречча Э. Биоэтика: учебник/ Э. Сгречча, В. Тамбоне. – Москва : Библейско-богосл. ин-т святого Апостола Андрея, 2002. – 413 с.

15. Стуянова И. В. Биоэтика в России: ценности и законы / И. В. Силуянова. – Москва : Грантъ, 2001. – 192 с.

16. Силуянова И. В. Физика и метафизика смерти / И. В. Силуянова // Этика врачевания. Современная медицина и Православие. – Москва : Изд-во Московского Подворья Свято-Троицкой Сергиевой лавры, 2001. – С. 16, 32–41.

17. Соціально-філософські та етичні проблеми медицини : навч. посібник / за заг. ред. А. П. Алексеенко, В. М. Лісового. Харків : Колегіум, 2010. – 340 с.

Допоміжна:

18. Судо Ж. Аборт / Ж. Судо // Семья и биоэтика: матер. междуна. симпозиума, 20–23 мая 1998 года. – СПб.: Изд-во Март, 1998. – С. 79–92.

19. Терешкевич Г. Т. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти: навч. посіб. / Г. Т. Терешкевич. – Львів : Світ, 2008. – 344 с.

20. Требование биоэтики: медицина между надеждой и опасениями / под ред. Ф. Бриссе-Виньо. – Київ : Сфера, 1999. – 248 с.

21. Турак Й. А. Етичні та правові засади медичного втручання: з погляду лікаря-практика / Й. А. Турак. – Ужгород : Закарпаття, 2002. – 192 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика залишкових базових знань з дисципліни проводиться з використанням комплектів завдань для діагностики успішності навчання за змістовними модулями.